

Satversmes tiesa

Kopsavilkums

Lieta Nr. 2023-47-01

03.01.2025.

Satversmes tiesa 2024. gada 17. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2023-47-01 “Par Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas liedz būt par tiesu ekspertu personai, pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

Lieta tika ierosināta pēc Senāta pieteikuma. Tajā norādīts, ka apstrīdētā norma liedz individuāli vērtēt katru gadījumu – tostarp neņemot vērā nedz laiku, kas pagājis pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, nedz citus apstākļus. Līdz ar to no tiesu ekspertu loka varot tikt izslēgtas arī tādas personas, kuras neapdraud tiesu ekspertu autoritāti. Tādējādi apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežojot tiesības pildīt valsts dienestu un tiesības brīvi izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

Pirmkārt, Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību daļā par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam, ciktāl apstrīdētā norma attiecās uz personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības. Tiesa secināja, ka apstrīdētā norma šajā daļā ir zaudējusi spēku.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka tiesu ekspertu profesijā jādarbojas tādām personām, kuru personiskās īpašības un profesionālā sagatavotība neizraisa šaubas. Tas, ka persona ir saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, var radīt negatīvu priekšstatu par šo personu un ietekmēt sabiedrības viedokli arī par tās profesionālo darbību. Personas iepriekš veiktas noziedzīgas rīcības rezultātā personas reputācija ir ietekmēta arī tad, ja persona saukta pie kriminālatbildības, bet kriminālprocess vēlāk izbeigts. Tiesa arī uzsvēra: lai gan tiesu eksperti paši neīsteno tiesas spriešanas funkciju, uzticēšanās viņiem ir cieši saistīta ar uzticēšanos tiesas spriešanas procesam

kopumā. Sabiedrības uzticēšanās tiesu varai ir demokrātiskas tiesiskas valsts, kā arī atklātas, taisnīgas un harmoniskas sabiedrības elements. Tikai tad, ja tiesu vara bauda sabiedrības uzticēšanos, ir iespējams pilnvērtīgi īstenot tiesas spriešanas funkciju.

Treškārt, kā secināja Satversmes tiesa, likumdevējs ir pieņēmis, ka ikviena persona, kura saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un kriminālprocess pret kuru izbeigts uz nereabilitējoša pamata, vienmēr var sabiedrībā radīt šaubas un mazināt uzticēšanos tiesu ekspertu darbībai un tiesas spriešanas procesam. Tomēr likumdevējs nav apsvēris to, ka var būt dažādi apstākļi, kas kopsakarā ļauj atzīt, ka personas iepriekšējā noziedzīgā rīcība nekaitēs tiesu eksperta funkciju veikšanai. Tostarp var tikt ņemti vērā tādi apstākļi kā noziedzīga nodarījuma kaitīguma pakāpe, laiks, kas pagājis pēc noziedzīga nodarījuma, aizsargājamās intereses, pret kurām konkrētais noziedzīgais nodarījums bija vērsts, personas attieksme pret pašas nodarījumu, kā arī uzvedība un rīcība pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Individuāls vērtējums, kurā tiktu ņemti vērā minētie apstākļi, var būt viens no līdzekļiem, ar kuriem personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma leģitimos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. **Līdz ar to Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkts, ciktāl tas liedz būt par tiesu ekspertu personai, pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, nav samērīgs un neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.**